

Lamella iz Pazina, župnik u Toplicama u Doljnoj Kranjskoj. On je nagovarao Franju Vajića u Gradišću, kapelana Baltazara u Pazinu, te Živčića i Klaja, a bio je u savezu i sa Cvečićem i Konzulom, te Trubarom i Ungnadom. Lamella je nosio jednu glagolsku protestantsku knjigu pokazivati po Istri nekim svećenicima, koji su opazili, da imade u tekstu ortografskih pogriješaka i jezičnih netočnosti. Ovi su držali, da bi bilo bolje prevoditi na jugu, gdje se može korektura lakše obavljati. Nadalje se spominje i župnik u Vodicama u Istri i mnogi hrvatski svećenici po Kranjskoj, koji su se imali zamoliti, da sudjeluju kod prevođenja hrvatskih protestantskih knjiga.

Među radnicima u Urachu spominje se i Matija Pomazanić iz Istre, kojeg je Lamella pribavio, te je tamo radio od god. 1562. do god. 1564. kano slugar i korektor. Njegov je otac Đuro želio, da mu sin postane svećenikom, no drži, da će se knjige teško moći raspačavati po Istri, ali da bi neki redovnici htjeli imati ove knjige, a jednako i njegov župnik. Pomazanić je slao knjige i Vincencu Vernkoviću, župniku u Tinjenu, a molio ga je za knjige i Jure Krabet iz Berma za svog druga Gašpara Hrastića, te pop Mikula Kolarić iz Berma.

Najviše se zanimao za hrvatski protestantski pokret istarski plemić Franjo Barbo od Waxenstein-Kozljaka kraj Čepičkog jezera. Barbo je bio gorljiv protestant, te je na svom dvoru Kozljaku držao vlastite propovjednike, a među ostalima bio je i Živčić. Barbi su dolazili mnogi pouzdanici hrvatskih protestanata, a među njima i Konzul, da se dogovore glede hrvatskih knjiga. Barbo se osobito zanimao, da nađe već gotovi hrvatski prijevod biblije, i da nađe prevodioce za bibliju. Tako nađe nekog padovanskog doktora rođena dubrovčanina, kojega je htio predobiti, da

pođe u Urach, ali nije uspio. Jednako je saznao, da imade neki fra Nikola Mojzes na Cresu već gotovi prijevod biblije, koji je dao još sačiniti knez Bernardin Frankopan. Kad se Cvečić nalazio na jugu, htio je dobiti tu bibliju, no nije mu, kao niti Barbu uspjelo, da je nabavi. U istom smislu radio je Barbo dogovarajući se i s uglednim pristalicom reformacije u Istri nekim Josipom Nikolićem, te istarskim plemićem Hanibalom de Comitibus-Knežićem, koji se također mnogo trsio oko nabave biblije sa Cresa.

Barbo se također mnogo zanimao oko raspačavanja hrvatskih protestantskih knjiga na jugu, te su mu odmah slali svaku knjigu iz Uracha, čim je izašla. Barbo je pače zatražio i po 100 komada od svake knjige, čim bi izašla. Njemu je imao doći i posebni knjigoveža, koji će knjige vezati i raspačavati, a našao je i čovjeka, koji će knjige nositi od župnika do župnika, te se brinuo i za kolportazu hrvatskih knjiga po Hrvatskoj, Dalmaciji i Dubrovniku. No prilike su tada bile u našim krajevima takove, da je Barbo više knjiga raspoklanjao nego li prodao. Barbo je također bio među onima, koji su predlagali, da se te knjige, osobito za Dalmaciju, izdaju latinicom. Ujedno su Barba pitali i glede čistoće jezika u knjigama i pod koju cijenu bi ih raspačavali.

Vidjeli smo, koliku je djelatnost razvila Istra u pogledu crkvene reformacije, a osobito u pokretu oko izdavanja hrvatskih glagolskih protestantskih knjiga. Sve to međutim propade doskora uslijed velikog pritiska sa strane protureformacije, sa strane mletačke inkvizicije i sa strane austrijske vlade. Niti jedno stoljeće nije se održala reformacija po Istri, te se katolička vjera i opet raširila po svim krajevima cijele Istre. Na taj je način nestalo i novovjerskog književnog pokreta među tamošnjim glagolašima Hrvatima i uopće nove vjere u istarskom hrvatskom narodu, gradovima i plemstvu.

BRIBIR VINODOLSKI.

E. LASZOWSKI.

OMLADINA 1922. 3-4.

Bribir je vrlo poznato ime u hrvatskoj povijesti, a naročito onaj Bribir u Dalmaciji, gdje bijaše sjelo slavne porodice knezova Šubića Bribirskih, od koje potekoše slavni knezovi Zrinski. Ima Bribir i u Bosni, a treći evo nalazi se u Vinodolu, i o tom posljednjem govorit ćemo ovdje. Bribir leži na glavnoj cesti, što presijeca Vinodol od Novoga prema Bakru. Od Novoga je 4.8, a od Cirkvenice 8.2 klm. udaljen. Spada u kotar crikvenički. Broji oko 350 žitelja, i prvo je mjesto u Vinodolu.

Bribir leži usred svoga teritorija na niskom humku, a bio je cijeli opasan zidom i kulama, kojih se ostanci još dobro vide. Bilo je to vrlo sigurno nekoć mjesto. Ne samo, da su ga branila dva brda, jedno od sjevera, drugo s juga, već su Bribirci svi stanovali unutar zidina, dok su izvan mjesta imali svoje blago, koje bi u slučaju neprijateljske navale također utjerali u grad. Kad su pogibili minule, mnogi si sagrađiše kuće u polju, i tako ih je malo ostalo u samom mjestu. Gradska su se vrata svaku noć zatvarala, i vazda je bila budna straža. Kod gradskih vrata bili su sve do g. 1809., kad je Vinodol spao pod francusku upravu, namješteni topovi, a tako i u kaštelu. Da ih Francuzi ne uzmu, odvezoše ih nekuda u Ugarsku, gdje i ostadoše.

U starim pismima često se Bribir nazivlje »varošem« i »gradom«, u opreci prema tamošnjoj tvrđinji, »kaštelu«. Tako veli knez Bernardin Frankopan, kad čini Ivana Arbanasa plemenitim i slobodnim: »zapovijadam svojim oficirom, da mu imaju davati obrok vsak dan iz mojega kaštela, u gradu Bribiru«. A knez Stjepan Frankopan i Gjuro Zrinski, dajući otvoreno pismo obitelji Sušić sive Barešić, vele: »u gospodstvu našem a u Primorju varoša našega Bribira«.

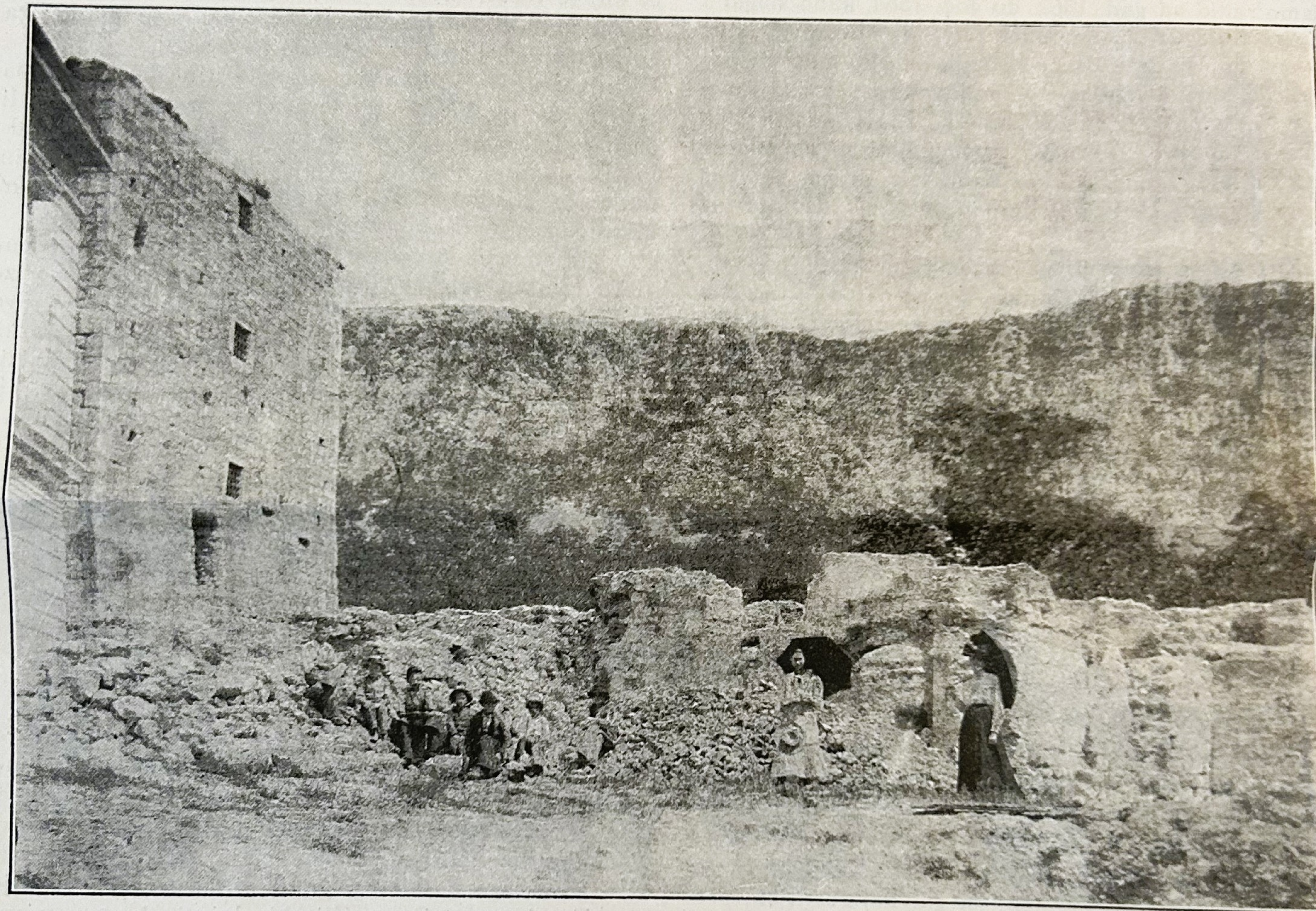
U Bribiru je škola, općina i krasna bazilika sv. Petra i Pavla sa više oltara. Na glavnom je slika sv. Petra od M. Brodnika (1842). Još je slika sv. Antuna od Renis-a (1793.) pak slika Isus pere noge apoštolima od Thyasa. Ima i drugih prilično dobrih slika u toj crkvi. U crkvi ima više grobnica s napisima. Na pročelju crkve je ploča s napisom, da je ovo učinjeno 1524. za vrijeme Bernardina Frankopana. Ima i drugih novijih napisa.

Od crkvenih starina vrijedno je istaknuti srebreni, dobro pozlaćeni križ, kojega je sačinio neki Milonja, za vrijeme kaštalda Jurka Andričića g. 1491. U tornju je zvono od g. 1411. Osim toga ima i drugog vrijednog crkvenog suđa i ruha. Vele, da je ova crkva nekoć bila na dragocjenostima najbogatija u cijelom Primorju. Sve do vremena cara Josipa drugoga bilo je kod te

crkve 7 kanonika modruškoga kaptola sa župnikom. U samoj varošici još su dvije stare kapele sv. Antuna i sv. Pavla pustinjaka. Župni dvor je također doličan. Među kućama ima vrlo starih i neke nose glagolske i latinske napise. Tako kuća nekog kanonika Kalimana ima glagolski napis od g. 1516., a kuća nekoč Bassana-Kukuljevića ima cijeli niz spomena na porodicu Bassana uklesan u kamen.

Na sjevernoj strani varošice stajao je nekoč jaki kašteo, s jugozapadne strane opasan dvostrukim zidom. Imao je dugo i usko dvorište, i u dijelu prema varošici bila je škola, kasnije općinski ured. U novije vrijeme porušeni su ti dijelovi grada, i podignute nove zgrade za školu i općinu. Od cijeloga toga kaštela stoji samo još četverouglata kula s nešto debelih zidova

do nje. — Kula je na dva sprata, a sa strane prema općini ima obla zazidana vrata s kamenim nosiocima spoda, na koje bijaše nekoč naslonjen trijem, kojim se je ulazilo u kulu. Na gornjoj kamenoj nadvratnici i na kamenom luku iznad ove je napis: ANO DNI MCCCII., a na nadvratnici E. D * G P, sve u gotskim pismenima. Zvijezda između slova zacijelo ima da prikazuje zvijezdu staroga grba knezova Krčkih — Frankopana. Napis je nejasan, možda se odnosi na kneza Dujma Frankopana. U ovu kulu još je ulaz prizemno do vanjskoga zida. Ta su vrata novija i načinjena zacijelo, nakon što su zazidana spomenuta vrata s napisom. Ova imadu kamene vratnice, a nad njima je prozorčić s rešetkom. Prizemno i u I. spratu je uska prostorija, iz koje se ulazi u tri tiješne odajice, nekoč

Bribirska kula.

tamnice. U II. spratu je prostorija presvođena. Između kule i škole, bile su nekoč odaje gradske zgrade, nu to je sve razrušeno g. 1900.

Ne znamo, je li se gdje sačuvala slika kaštela iz vremena, dok je bio još cijel.

Oko Bribira imade dosta vode, od koje je najbolji izvor Orih ispod kastela. Ima ugodnih i lijepih šetnja. Zanimljiva je i špilja »Bribirska peć«, o kojoj se mnogo priča, i o velikom hajdučkom blagu, koje da je ondje zakopano. Bribir je na glasu sa svoga raznovrsnoga voća, koje se na daleko prodaje, a tako su i vrsna dobra njegova vina. U visokim planinama oko Bribira, a naročito u Viševici, bilo je nekoč mnogo divljači, tako medveda, jelena, kuna i dabrova. Ma da je zemljište oko Bribira kamenito, ipak je ponešto plodno, jer imade dosta vode.

* * *

Stari historici drže Bribir vrlo starim mjestom. Beli hoće, da je Bribir stari rimski grad Assessia, grad u Japodiji, gdje je stolovao prokonsul. Taj grad spominje i Ptolomej i Plinije, pak i Schönleben traži Assessiju u Bribiru.¹⁾ I doista na brdu kod kapele sv. Jurja, nedaleko mora, nalaze se još i danas tragovi starih zidina, neznanoga staroga mjesta. I narod priča, da su ga sazidali Grci i Rimljani, što svakako odaje davnu tradicijonalnu starinu mjesta.

Bilo kako mu drago, izvjesno jest, da je Bribir staro hrvatsko mjesto, i da ga već vrlo rano spominju sačuvani pismeni spomenici. Bribir je bio dio stare hrvatske župe vinodolske, koja je kao županija-knežija došla početkom XIII. vijeka (1225.) u vlast knezova

¹⁾ Ptolomaeus l. 2. c. 17. — Plinius l. 3. c. 21. — Lud. Schönleben: Annales.

Krčkih, potonjih Frankopana. Zacijelo je već tad uz mjesto stajao i tvrdi grad, kojim u ime kneza upravljaše »satnik«. Prigodom sastavljanja poznatoga »Vinodolskoga zakona« g. 1288. zastupaju Bribirce arcipop Dragoslav, pop Bogdan, satnik Zlonomer i Jurislav Gradenić.²⁾

Za vrijeme kneza Dujma Frankopana, zacijelo starješine porodice, čini se, da je Bribir držao njegov rođak (nećak po djedu) knez Anž Frankopan, jer vidimo, da je taj g. 1309. odredio »pristava« Hranka iz Bribiru kao suca u parbi između Ledeničana i Novogračana (Novljana) radi posjeda Žlemišlja. Iste godine pravdali su se Bribirci s Novograticima radi međa svojih posjeda. Sud je držan u »sali« grada Novoga. Kneza je zastupao »pristav«, njegov službenik Sutko. Dašto došli su na sud i »dobri ljudi« iz Bribira i Novoga i ustanoviše međe. Bribirci su izgubili parnicu. Preporno zemljište dosuđeno je Novograticima, pod globu od 100 zlatnika, ako bi koja stranka u buduće pogazila pravorijek.³⁾

Kad je g. 1428. knez Nikola Frankopan potvrdio crkveničkim Pavlinima pravo ubiranja trgovine od Jesenove do Črnina, odredio je, da to i Bribirci plaćaju. Vlastela bibrirska mogla su bez plaćanja trgovine krcati svoje blago od rodnoga doma.⁴⁾

U parnici s međe između Bakrana i Hreljinčana, koja se vodila g. 1437. za vrijeme vinodolskoga gospodara kneza Stjepana Frankopana, spominje se »poštovani vitez Roše iz Bribira«. Svakako je to bio vrlo odličan čovjek, koji je u parnici toj vršio čin pristava. God. 1445. spominje se Luka, sin pok. Mavra Stričića iz Bribira, kojemu je bakarski svećenik Toma Partinić oporukom namro neke posjede, a god. 1447. primaju crkvenički Pavlini u bratstvo svojega reda Bribirca Stjepana, sina Dokšina i njegovu djecu. Stjepanovi sinovci bili su Ivan i Petar, sinovi viteza Roše. U to vrijeme bio je plovani bibrirski pop Juraj. Čini se, da je to potonja obitelj Maurovića.⁵⁾

Na diobi Frankopana god. 1449., koja se obavila u gradu Modrušu 12. juna pripali su knezu Martinu Frankopanu gradovi Okić, Stari grad, Novi, Bribir, Kotor, Bakar i Trsat te udjel Senja i Krka.⁶⁾ Tako postade Martin Frankopan gospodarom Bribira. Te godine drži knez Martin u Bribiru svoja podknežina Jakovčića, a satnika Kersula, koji se spominju u pravdi Grižanaca, Belgrađana i Driveničana poradi nekih goveda. God. 1470. spominju se braća Jakov i Juraj Mikuletići iz Bribira, sinovi Jurka, koji obdariše crkvu sv. Marije na Ospu kod Novoga.⁷⁾

Knez Martin Frankopan bio je vrlo nabožan i vrijedan čovjek. God. 1468. zapisao je trsatskim Franjevcima mnoge posjede i dohotke, a među ovima od dohodaka grada Bribira godišnjih 60 libara solida i 10 pudova vina.⁸⁾ Martin Frankopan ne imajući djece, zapisao je kralju Matiji sve svoje gradove, a to je učinio god. 1477. i sa Novim i Bribirom, tako, da ih kralj može poslije njegove smrti bez svake zapreke zaposjesti.⁹⁾

Kad je g. 1479. umro vrli knez Frankopan, zauzeo je brat njegov Ivan oružanom rukom s Krka grad Bribir i Novi, ma da je knez Martin, ne imajući djece, sve svoje gradove zapisao kralju Matiji Korvinu. Nu knez Ivan Frankopan nije se održao u ovim gradovima, jer ga skoro iz ovih istisne kralj po svom senjskom kapetanu Blažu Podmanickom, Madžar zvanom, koji postade tako kapetanom Novoga i cijeloga Vinodola.¹⁰⁾ Taj već tu sjedi g. 1480.

Blaža Madžara naslijedio je u časti senjskoga kapetana Maroje Žunjević Dubrovčanin, koji se već kao takav spominje g. 1480. I on je bio kapetanom Novoga i Bribira. Kako je dugo Maroje bio u Bribiru, ne znamo, nu čini se, da je onamo sobom doveo i svoju braću Nikolu i Jeronima, koji se skoro tamo spominju. Čini se, da su Žunjevići morali dobiti neku darovnicu ili zapis na Bribir. Jer kad je g. 1481. kralj Matija Korvin izdao u Zagrebu novu darovnicu knezu Stjepanu Frankopanu i sinu njegovu Bernardinu na neke vinodolske gradove, ne spominje se tu grad Bribir.

God. 1485. spominje se plovani bibrirski Martin. U to doba postojala je u Bribiru bratovština Sv. Stjepana. Nu ova bratovština je nešto smalaksala, i za to vidimo, da se g. 1487. organizuje. Brojila je dosta velik broj članova, a bilo ih je i iz Novoga i Senja. Bilo je tad u Bribiru pet popova: Jurko, Mihovil, Grgur, Ivan i Ilija. Zacijelo su to bili modruški kanonici. Gospodovahu tad Bribirom »plemenita gospoda« Mikula Žunjević i brat mu Jeronim. God. 1490. spominje se gospodarom Bribira Mikula Žunjević, »gospodin Bribira podani svitloga kralja Matijaša«, koji je crkveničkim Pavlinima darovao neko trsje, što im ga je obećao njegov pokojni brat Maroje.¹¹⁾ Kako se čini, u to vrijeme živio je samo Nikola Žunjević Dubrovčanin. Kako dugo je ovaj držao Bribir, ne znamo, nu svakako ne dugo. Jer doskora nalazimo Bribir u vlasti kneza Bernardina Frankopana, »muža neukrotive hrabrosti i smjelosti«, koji je taj grad zacijelo odmah iz smrti kralja Matije Korvina zaposjeo za svoju porodicu. To je on tim lakše mogao učiniti, jer bijaše tad veliki metež u državi, za koje prijestolje se otimahu tri pretendenta, a među ovima i Bernardinov potonji zet herceg Ivan Korvin, naravni sin kralja Matije. U njemu držao je knez Bernardin Frankopan svoja kapetana, a takovim se g. 1499. spominje Gašpar Budišić, koji se spremaše sa svojim knezom na otok Krk, da ga opet osvoje od Venecije.¹²⁾ Nikola Žunjević povuko se je natrag u Dubrovnik, te je od onuda g. 1502., po poslanicima dubrovačkim, koji su polazili ka kralju Vladislavu II. namislio podići pravdu protiv kneza Bernardina Frankopana, koji mu je, kako veli, oteo njegove gradove.¹³⁾ Zacijelo sve je to bilo bezuspješno, kako i ono g. 1546., kad mu brat Jeronim nije mogao dokazati, da je kralj založio pokojnom mu bratu Maroju uz Bribir i Grižane. — God. 1503. spominje se pop Ilija Pečanić rodom Bibrirac kao beneficijar u Roču u Istri. Knez Bernardin ostao je neosporiv gospodar Bribira i za njega se je zidala g. 1524. župna crkva bibrirska, kako to svjedoči glagolski napis na ulaznim vratima. Plovani bibrirski bio je tad Jurko.¹⁴⁾ Knez Bernardin dozidao

²⁾ Monum. hist. jurid. (Jugosl. akad.). I. 5.

³⁾ Šurmin: Act. Croat. I. 75. 76.

⁴⁾ Ibidem. 129.

⁵⁾ Šurmin o. c. 147. 158. 168.

⁶⁾ Thallozy-Barabas: Cod. Frangep. I. 371.

⁷⁾ Šurmin o. c. 181. 260.

⁸⁾ Fermendžin: Acta Bosnae 276.

⁹⁾ Thallozy-Barabas o. c. II. 139.

¹⁰⁾ Ljubić: Commiss. et relat. Venetae I. 47 i dalje.

¹¹⁾ Šurmin o. c. 302. 320. 338.

¹²⁾ Sanudo: Diarii (1499.).

¹³⁾ Gelcich: Diplomatarium Ragusinum 665.

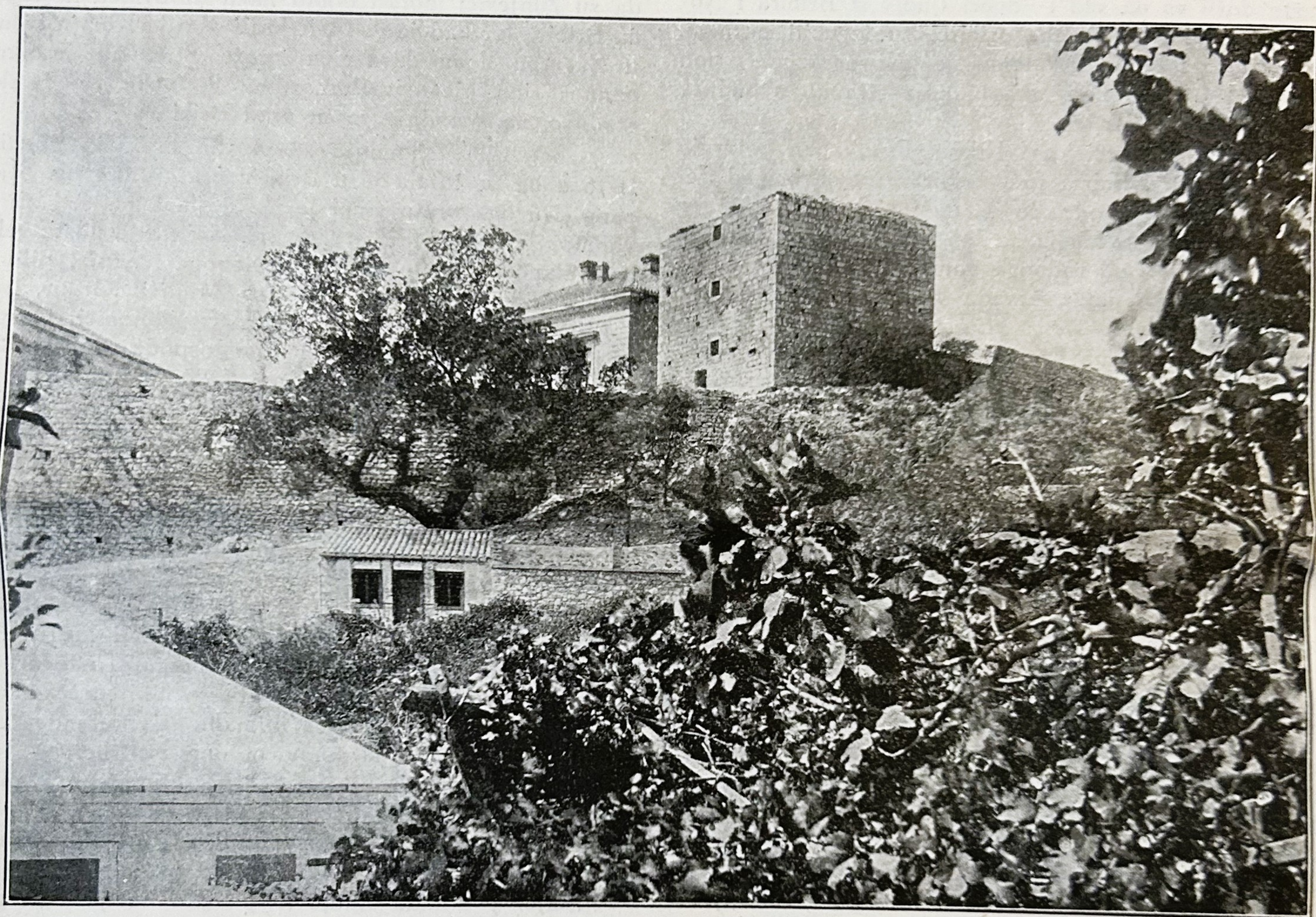
¹⁴⁾ Kukuljević: Act. Croat. I. 184. 213.

je g. 1527. jedan dio grada. O tom govori glagolski napis, koji se čuva u arkeol. muzeju u Zagrebu.

Knez Bernardin držao je Bribir sve do svoje smrti g. 1529, preživivši svu svoju djecu. Imanja naslijedio je njegov unuk Stjepan, sin Ferdinandov uz ovoga bila je još i sestra Stjepanova Katarina te jedan nezakoniti sin, kojemu ime ne znamo. Stjepan i Kata naslijediše ova imanja. Kata udala se za kneza Nikolu Zrinskoga, sigetskoga junaka. Oboje je bilo još nedoraslo, kad im je otac umro, pak je kralj Ferdinand, kao tutor njihov po svojim ljudima upravljao njihovim imetkom. Glavni upravitelj u Vinodolu bio je Nikola Ruber i Gabriel Kraicer. U to vrijeme, g. 1530. bio je kapetanom bibrirskim Franjo Veslarić. Ovaj je oteo Šimunu, biskupu modruškom, lažav

vina, ne pokoravajući se odredbama kraljevim pogledom na dohotke biskupove.¹⁵⁾

Kad je knez Stjepan Frankopan preuzeo sam upravu svoje očevine, stupio je u tijesni odnos sa šurjakom svojim knezom Nikolom Zrinskim. Raznim nasljednim ugovorima, darovanjima i oporukom itd. (1544. 1550. 1562. 1566. 1572.), došao je Bribir u vlast knezova Zrinskih, najme sinova kneza Nikole: Jurja, Krsta i Nikole Zrinskih. Zrinski zaostaše u plaćanju elemosine, koju je još knez Bernardin Frankopan namijenio od grada Bribira trsatskomu samostanu. Zato je g. 1574. pozvao kralj Maksimilijan II. kneza Jurja Zrinskoga, da to izvršuje prema oporuci kneza Bernardina.¹⁷⁾ Godine 1570. posjetiše Vinodol knezovi Krsto i Juraj Zrinski i tom zgodom učiniše

Bribirski kašteo sa sjeverne strane.

po svom gubernatoru vinodolskom Mihalju Desiću Jurka Mavrovića Bribirca od kmeta da bude »plemeniti človek« i da bi »služil nih gospoctvu službom, kom i kako ostali knapi bibrirski služe«. U to vrijeme bio je porkulatom bibrirskim Juraj Suden.¹⁸⁾

God. 1585. 6. aprila u Bakru pisanom ispravom oslobodio je knez Juraj Zrinski Nikolu Župana iz Bribira od podaništva gradu, i dao mu znatne pogodnosti u trgovini s drvom.¹⁹⁾

Knez Juraj Zrinski postavio je g. 1599. upravite-
ljem svojih vinodolskih imanja Ludovika Čikulina, kojega skoro naslijedi u toj službi brat mu Julije. U to doba sastavljen je urbar gospoštije bibrirske, koji

nam podaje lijepu sliku tadanjih prilika i gospodarstva u Bribiru. Kmetovi plaćali su »bir« te razna podavanja u naravi od stoke, »žulj« i nališak«, pak pšenicu, vino itd. Bilo je i kuća oslobođenih od »bira«. Od vina davahu u naravi daću »potoku« i to po uredbi pok. kneza Bernardina Frankopana petnajstinu. Slobodnjaci i plemići bili su slobodni od takovih podavanja. Crkvama: sv. Martinu, sv. Jeleni, sv. Stjepanu, sv. Vidu i sv. Nikoli podavala je svaka kmetska kuća po nekoliko kvarta pšenice. Osim kmetova, slobodnjaka i plemića bilo je u Bribiru još i »knapa«, koji su podavali daću u novcu, i služili su kao teklići za Mletke, imali su pomagati uzdržavanje 10 konja, koji su služili za nošenje tovara u Ozalj te iz Trsata u Grobnik. Dužni su bili i obrađivati gospoštijske vinograde uz plaću od 10 sol-dina na dan. Osim toga dužni su bili držati u redu krov »turna« i grada.

¹⁵⁾ Laszowski: Monum. Habs. I. 455.

¹⁷⁾ Sladović: Pověsti biskupija 88.

¹⁸⁾ Lopašić: Urbari 384.

¹⁹⁾ Prijepis u arhivu Jugosl. akademije.

I poslije smrti kneza Jurja Zrinskoga ostao je Julije Čikulin upraviteljem i kapetanom Zrinskih primorskih imanja. Kao takav služio je i Jurjevu sinu knezu Nikoli Zrinskomu. S ovim je kasnije došao u sukob, jer ga obijediše, da je počinio razna djela na štetu Zrinskih i njihovih vinodolskih imanja. Gotovo je pao u nemilost kneza Nikole Zrinskoga i brata mu Gjure. Čikulinu uspelo je opravdati se, dokazavši ujedno, da su Zrinski ljudi na njegovim imanjima počinili užasne štete do 75.000 for. bez obzira na uvrijetu poštenja, što je ustanovio prepošt zagrebački Baltasar Napuli. To je razalilo kneza Nikolu Zrinskoga i brata mu Gjuru, tad već bana, te da tu nanesenu nepravdu Čikulinu poprave, izdao je knez Nikola Zrinski u svoje ime i u ime brata Gjure u Čakovcu 18. augusta 1624. ispravu, kojom je za 10.000 zlatih dukata — u ime otštete — založio Čikulinu gradove Grobnik i Bribir, tako, da se otkup mogao učiniti svake godine na Martinje.²¹⁾

I u kulturnoj i crkvenoj povijesti ističe se Bribir svojim imenom. Godine najme 1624. sazvaio je senjsko-modruški biskup Ivan Agalić crkveni sinod u Bribir, na kojem je bio među mnogim svećenicima i trsatski Franjevac Franko Glavinić. Na tom sinodu raspravljalo se je ne samo o dušobrižničkim stvarima, već i o novom izdanju glagolskih liturgičkih knjiga. Stare su knjige bile već nestajale i trošne, pa je trebalo novih. Biskup Agalić i bosanski biskup Tomko Marnavić zauzeše se za tisak tih knjiga kod pape Urbana VIII. Posao je bio povjeren Glaviniću, i tako je došlo do izdanja novih crkvenih glagolskih knjiga, što su štampane troškom propagande u Rimu pod redakcijom O. Rafe Levakovića.²²⁾

Po smrti knezova Nikole i Gjure Zrinskih, naslijediše Zrinska imanja braća Nikola i Petar, sinovi kneza Gjure Zrinskoga (†1626). Kako iz potonjih spisa razabiremo nisu knez Nikola, ni Gjuro, a ni mladi Petar i Nikola izvršivali spomenuti ugovor s Čikulinom. Tako za života Zrinskih nije došao do svoje tražbine ni Julije Čikulin, ni sin mu barun Franjo. Čini se, da Čikulini nijesu uopće došli u posjed založenih gradova. U njima su gospodarili i nadalje knezovi Zrinski.

Urota, koju zasnovaše ban Petar Zrinski i šurjak mu knez Franjo Frankopan s drugim još hrvatskim plemićima i mađarskim velikašima, stvorila je znatan preokret u Hrvatskoj, a pogotovo pogledom na Zrinsko-Frankopanska imanja.

Kad su g. 1670. Petra Zrinskoga utamničini, određena je odmah i zaplijena njihovih imanja. I tako vidimo, da je pljenitbeno povjerenstvo 27. juna osvanulo i u Bribiru i stavilo pod zapljenu i varoš i kašteo. Ustanovilo je otprilike i dohotke toga grada te postavilo novoga službenika ili kaštelana Mihalja Kalafatića. Jedva se ovi makoše, nahrupio je senjski kapetan Gaal i otočki kapetan Franjo Lamberger, dakako Nijemci sa svojim vojnicima i vojvodama u Bribir te oteše 190 kabala vina i 150 vagana pšenice. Ovi, pak Petar Cicilja, Vinko Desantić i drugi ugrabiše iz grada množinu talijanskih pušaka i mušketa, škrinja od orahovine, stol, brave od dviju škrinja, sa vratiju dvije brave, plahte, kabanice, tanka pokrivala, strunjače, sag, tanjure, bubanj i jednu svilenu zastavu, mnoštvo

praha, olovnih kugalja i koješta drugoga. Među puškama bila je jedna vrlo dragocjena vrijedna 12 škuda. Ovo razbojničko grabljenje potvrdiše pod prisegom kaštelan Kalafatić i župnik bribirski Nikola Karlović. Uslijedila je potom i procjena Bribira. Kašteo je bio zidan i imao je zidanu kulu stare gradnje, koja je imala tri poda, i jedino mogla služiti za stan službenika. Sam kašteo je procijenjen na 400—500 for. — Kmetova je spadalo pod grad 277 i 14 slobodnjaka, koji su bili obvezani na službu tekličku i vojničku. Kmetovi su podavali godišnji »bir« u novcu, »nališke« od ovaca. Vinograd »knežija« davao je godimice 21 barilu vina. Kmetovi su od svojih vinograda davali daću »potoku« na godinu 199 i pol »spuda«. Bilo je tu dohodka u naravi od pšenice i oranica te sjenokoša. Prema tom dohotku procijenjeno je bribirsko imanje na 18.007—25.421 for.²³⁾

Kako su se razni tuđinci otimali, da ugrabe koji dio Zrinskih i Frankopanskih imanja, tako se je g. 1672. javio i grof Strassoldo, koji je molio kralja, da mu dade Bribir i još neka vinodolska imanja.²⁴⁾ Ustao je i barun Franjo Čikulin, tražeći od komore ispunjenje zaloge od g. 1624. Sa kamatima narasla je ogromna zatađ svota. Parnica je bila u rukama Grgura Pavešića, računovođe požunske komore. I taj je, u ime komore kao otštetu doznačio barunu Franji Čikulinu Šestine i Zrinsku kuću u Zagrebu.

Carski erar dugovao je u to vrijeme Mlečaninu Danielu Antunu Bertoliju, inspektoru carske galerije i zbirke umjetnina u Beču svotu od 9700 for. Da mu se to namiri, to mu car odnosno austrijska komora zapisala g. 1732. imanje Bribir za 10.000 for. uz uvjet, da plaća daće kraljevini Hrvatskoj, dok su dvije tunere i trgovina drvom u Selcima, što je spadalo pod Bribir, ostale eraru. Komora može iskupiti to imanje uz otštetu melijoracija. Daniel Bertoli umro je g. 1744. te su sva prava na Bribir prešla na njegova nećaka Ludovika Bertolija, ujedno s pravom jurisdikcije.

Bertoli je proveo u gradu mnoge popravke, a sagradio je neke utvrde i pred varoškim vratima. Za sigurnost protiv razbojnika nabavio je 14 pušaka i 9 puščanih cijevi, a za crkvu jednu monstrancu za 20 dukata. U gradu je držao svoja kaštelana Petra Petrinija. God. 1768. otkupljen je Bribir od Bertolija uz otštetu za inventar i melijoracije u iznosu od 898 for. Tad je hotio i riječki kapetan Ivan Feliks Gerličić uzeti u zalog Bribir, ali to se razbilo. Otad su upravljali Bribirom kaštelani. Najprije bio je Ivan Krst. Defranceschi a onda Antun Marija d'Orebić.²⁵⁾

Tako je Bribir ostao komorskim imanjem te je dijelio sudbinu s ostalim Zrinskim imanjima u Vinodolu. Potčinjen je bio jurisdikciji bakarskoga kaštelanata. Kad su se Bribirci otkupili od robote i podavanja u naravi, urediše općinu i svoj magistrat, pridržavši i staru službu satnika sve do god. 1848. Satnik je bio više ekzekutivni organ općine te je vodio brigu nad redom i čistoćom u mjestu, poput nekadašnjih gradskih kapetana slobodnih gradova.

²³⁾ Rački: Acta conjur. 579. — Conscripto bonor. Zr.-Frang. 1673. u bečkom ratnom arhivu 3. 26. apr. 1672. Prepis u mene. — Aestimatio bonor. Zr.-Fr. (Protokol) u zem. arhivu.

²⁴⁾ Index resol. reg. U kr. zem. arhivu.

²⁵⁾ Acta Buccarana B. fasc. 4. invol. 2.

²¹⁾ Contractus et conventiones fasc. 16. No. 51. u kr. zem. arhivu u Zagrebu.

²²⁾ Sladović: Pověsti biskupija.